

Reactie op visitatie-rapport Meertens Instituut, October/ November 2006

Algemeen

De inhoud van het rapport van de visitatiecommissie stemt tot tevredenheid. Niet alleen omdat het oordeel al met al zeer positief uitvalt, maar ook om minstens twee andere redenen. Op de eerste plaats is de rapportage bijzonder duidelijk en compact, hetgeen dunkt mij de bruikbaarheid voor de verdere beleidsontwikkeling ten goede komt. Verder ervaar ik het oordeel – en ook de meeste kritische kanttekeningen – als fair en evenwichtig. In het bijzonder is mij opgevallen dat de commissie oog heeft voor de verschillende tradities (contexten in het algemeen) waarbinnen de variatielinguïstiek, respectievelijk de etnologie (internationaal) worden beoefend. Voor een evenwichtige beoordeling van de resultaten, bijvoorbeeld aantallen tijdschriftpublicaties, zijn die contextverschillen inderdaad van belang.

Naar aanleiding van de aanbevelingen van de visitatiecommissie

- *De relatie tussen de beide onderzoeksgroepen*

Inderdaad een heet hangijzer. Ook in de wetenschapscommissie is dit onderwerp diverse malen aan de orde geweest. Ik kan, ook namens de wetenschapscommissie (weco), zeggen dat ik het geheel eens ben met de visitatiecommissie, dat in de komende jaren dit onderwerp grote aandacht van de instituu- en onderzoeksleding moet hebben. Ook de weco kwam al tot de conclusie dat concrete samenwerkingsmogelijkheden verder moeten worden geëxploreerd en ook de weco was van oordeel dat dan vooral de sociolinguïstiek en de naamkunde aanknopingspunten zouden kunnen bieden. Tot zover de intenties. Ook hier blijkt het leven echter heel wat weerbarstiger dan de leer. Er is wel degelijk serieus gekeken naar mogelijkheden om tot geïntegreerde onderzoeksvraagstellingen te komen maar dat is moeilijker dan op het eerste gezicht misschien lijkt. Immers: dat taal en cultuur – en de variatie binnen beide – van alles met elkaar te maken hebben lijkt evident. Maar: dat sprake is van zeer verschillende disciplines, met eigen theoretische kaders waarop onderzoek gefundeerd moet worden, is dat al evenzeer.

Intuitief zou ik het zo zeggen: er is wellicht sprake van een zekere discrepantie tussen theoretische en praktische relevantie. Voorbeeld: het ook door de visitatiecommissie genoemde - en terecht geprezen – Lombok-project moge in tal van opzichten aansprekend zijn, de vraag werd intern ook gesteld hoeveel theoretische winst deze exercitie nu eigenlijk heeft opgeleverd.

- *De academische inbedding van de etnologie*

Ik ben het geheel eens met de aanbevelingen van de visitatiecommissie, maar teken daarbij wel aan dat er in mijn perceptie de afgelopen jaren al het nodige is verbeterd. Er is weliswaar nog geen sprake van een volwaardig en omvattend universitair curriculum, maar inmiddels zijn op een aantal plekken in Nederland en België wel leerstoelen ontstaan en bij mijn weten hebben die ook bepaald niet over belangstelling te klagen.

- *De plaats/betekenis/functie van documentatie*

Ook op dit punt ben ik het met de commissie eens, sterker nog ook ik maak me wel zorgen over de wijze waarop die drie nieuw gevormde documentatiecentra moeten gaan werken. In de weco is dit onderwerp natuurlijk uitgebreid aan de orde geweest en we hebben vastgesteld dat er door de directie, gesteund door het MT, een ambitieus plan is ontwikkeld dat erop gericht is documentatie en onderzoek meer op elkaar te betrekken. En hoewel ook de weco nog niet tot in details kon overzien hoe een en ander precies vorm zou moeten krijgen was de

bevinding wel – ook een kwestie van vertrouwen – dat deze vorm van werken een kans zou moeten krijgen.

- *De verbetering van de website*

Aangezien ik op dit punt onvoldoende deskundig ben verwijs ik graag naar de reactie van de directeur. Wat ik uit ervaring binnen het eigen instituut wel kan overzien is dat er ontzettend veel mogelijk is, maar dat daarmee ook dienovereenkomstige - en in mijn eigen geval soms ook onevenredige lasten (personeel en financieel) - zijn gemoeid. Kortom: er zijn ongetwijfeld verdere uitbreidingen en verbeteringen mogelijk - en vanuit publieks- en publieke overwegingen waarschijnlijk ook nodig – maar dat betekent wel een substantiële lastenverzwaring. (In andere maatschappelijke sectoren zijn zulke kosten bedrijfseconomisch waarschijnlijk te rechtvaardigen doordat ze leiden tot effectievere marketing, verhoging van efficiency en dergelijke, maar dat bedrijfseconomische voordeel ('terugverdieneffect') is bij een Instituut als het Meertens lijkt mij niet te behalen. Het betekent kortom meer kwaliteit, toegankelijkheid, publieke uitstraling, tegen meer kosten.

- *De 'professionalisering'*

Hierbij wil ik graag onderscheid maken tussen twee heel verschillende zaken die in het rapport wat door elkaar lopen.

Op de eerste plaats wordt aanbevolen dat met name in de bedrijfsvoering (het beheer van de beschikbare middelen en de verantwoording daarvan) een professionelere aanpak nodig is. Ik heb daar geen oordeel over omdat ik me daarin niet heb verdiept - en overigens van mening ben dat dat ook niet de taak van de weco is. Als directeur van een middelgroot maar complex instituut, zou ik alleen willen waarschuwen voor een doel-middel-verschuiving die in mijn ervaring altijd op de loer ligt. Administratie en beheer zijn middelen die in dienst moeten staan van het doel. Het kan natuurlijk zo zijn dat 15% winst kan worden geboekt, maar inspanningen om dat ook echt te doen lijken me alleen gerechtvaardigd als dat niet 25% meer kosten/lasten oplevert. Voor instellingen als het Meertens Instituut geloof ik eerlijk gezegd in 'the principle of limited sloppiness' - de onderstreping is van mij en het principe komt van Max Delbruck.

Dan de 'professionalisering' van het onderzoeksbeleid. Ik heb me eerlijk gezegd verbaasd over de aanbeveling die de commissie op dit punt doet. Ik vind het merkwaardig dat enerzijds met veel lof wordt geconstateerd dat er, waar het gaat om de kwaliteit en kwantiteit van het onderzoek, in korte tijd niet alleen zeer grote vooruitgang is geboekt, maar dat de resultaten bovendien zeer goed (en hier en daar zelfs excellent) zijn en dat tegelijkertijd een ander type aansturing van dat onderzoek wordt verlangd. De enige reden die daarvoor wordt gegeven is dat dat noodzakelijk zou zijn om de bereikte kwaliteit te consolideren. Voor die laatste stelling mis ik in het rapport van de visitatiecommissie de argumenten. Natuurlijk mag van de directeur en de overige leidinggevenden worden verwacht dat zij dat bewaken van de kwaliteit als hun hoofdgave voor de komende jaren zien, maar naar mijn mening heeft dat meer met leiderschap dan met management te maken. Ik vrees met andere woorden dat, ook hier, middelen (bureaucratisering) een te prominente betekenis hebben gekregen. Ik geloof kortom niet zo erg in het overmatig plannen van onderzoek, maar ik geloof wel in het uitdagen, prikkelen en coachen van mensen... Bovendien denk ik dat een te ver doorgevoerde bureaucratiesering leidt tot risicomijdend gedrag, wat mij niet de bedoeling lijkt.

Terzijde: Ik zou nog wel een leuk onderwerp weten voor het multidisciplinaire onderzoek dat eerder ter sprake kwam. Wat is de betekenis van het taalgebruik bij de definitie van 'problemen' in een organisatie. Wat zijn de semantische valkuilen wanneer we alles definiëren als een 'bedrijf' of 'onderneming'. Waar komt bijvoorbeeld het idee vandaan dat onderzoeksinstellingen (en bijvoorbeeld ook musea) 'producten' maken, terwijl dat woord

toch ook gereserveerd \zou kunnen blijven voor tastbare zaken als een brood of een fiets... En waarom kiezen we eigenlijk zo massaal voor die woordenschat die ontleend is aan het bedrijfsleven, terwijl we toch ook, 'voor hetzelfde geld' zou ik zeggen, leentjebuur bij de kerk of het leger zouden kunnen spelen...?

- *Aanstelling van tijdelijk personeel*

De visitatiecommissie wijst hier terecht op een zeer zorgelijk punt. Het is inderdaad fundamenteel bedreigend dat op dit moment uit de basisfinanciering van het Instituut geen tijdelijke medewerkers in de vorm van promovendi e.d. kunnen worden aangetrokken. Dit vraagt dringend om bezinning, niet alleen van de directeur maar zeker ook van de KNAW.

dr. jan vaessen

Voorzitter Wetenschapscommissie

Algemeen Directeur Nederlands Openluchtmuseum